

Ігор Штіксі народився в Сараєві 1977 року. Його романи «Палац Романьї» (2000) і «Стілець Еліяху» (2006) були відзначені преміями і перекладені п'ятнадцятьма мовами світу. Поставлена в Югославському драматичному театрі (м. Белград) п'єса за мотивами роману «Стілець Еліяху» здобула гран-прі Белградського інтернаціонального театрального фестивалю (2011). Перша його драма «Борошно у венах» (2016) отримала кілька нагород в Боснії і Герцеговіні та Хорватії за найкращий текст. Лондонський «Bloomsbury» опублікував монографію письменника під назвою «Народи та громадяни Югославії і пост'югославські держави: Сто років громадянства». За свою літературну та громадську роботу відзначений французькою нагородою «Лицар мистецтва і літератури».

Тут я хочу занотувати все, що зі мною трапилось впродовж останніх кількох місяців. Я не надто впевнений, що мені це вдасться і що я це переживу. Можливо, писання, за яке я беруся, написання фактів, яке я власне розпочинаю, лише спроба відстрочити швидкий кінець. Бо я все більше схилаюся до переконання, що неможливо жити після того, як довідаєшся, що те все, на що опирався, було брехнею, оманою, навіть підступом, за якими причаїлася занадто пізно звідана правда, мовби змія, на яку наступаєш у точно вибраний момент, яка жалить у найслабше місце і випускає отруту, що гарантує повільне вмирання. А той, у кого життя вислизає з-під ніг, часто хапає чію-небудь руку і, як це зазвичай буває, того, хто її простягає, також тягне за собою.

ІГОР ШТІКС
СТІЛЕЦЬ ЕЛІЯХУ

ІГОР ШТІКС

Ігор Штікс

СТІЛЕЦЬ
ЕЛІЯХУ

Ігор Штікс

СТІЛЕЦЬ ЕЛІЯХУ

роман

Переклад з хорватської Наталії Хороз

Чернівці – 2017

ББК 84(4Хор)6-Штікс-44
Ш 87

Штікс, Ігор

Стілець Еліяху. Роман / Ігор Штікс ; переклад з хорватської Наталії Хороз. – Чернівці : Книги – XXI, 2017. – 304 с.

ISBN 978-617-614-168-6

Відомий австрійський письменник Ріхард Ріхтер задумує в квартирі, в якій минуло його дитинство, ремонт. За книжковими стелажми він знаходить листа, якого його мати, що він її ніколи не знав, адресувала невідомому чоловікові. Так Ріхард дізнається, що той, кого він вважав своїм батьком, насправді чужа йому людина. А от його справжній батько зараз, можливо, живе у місті, яке останніми днями перебуває під постійним прицілом світових засобів інформації у зв'язку з війною, яка там саме розгоряється. Попри це, Ріхард вирішує з'ясувати подробиці свого походження і в ролі воєнного кореспондента потрапляє в оточене місто...

За роман «Стілець Еліяху» Ігор Штікс відзначений престижною національною літературною премією.

ББК 84(4Хор)6-Штікс-44

Видання здійснене за підтримки
Міністерства культури Республіки
Хорватія, м. Загреб

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання у будь-якій формі та в будь-який спосіб, у тому числі електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

Copyright © Igor Štiks and Fraktura 2006.
All rights are represented by Fraktura, Croatia.

ISBN 978-617-614-168-6

Усі права застережено

© Книги – XXI, видання українською мовою, 2017

© Наталія Хороз, переклад, 2017

© Анна Стьопіна, обкладинка, 2017

моїм батькам

Рукопис Ріхарда Ріхтера

Пролог

Тут я хочу занотувати все, що зі мною трапилося впродовж останніх кількох місяців. Я не надто впевнений, що мені це вдасться і що я це переживу. Можливо, писання, за яке я беруся, нанизування фактів, яке я власне розпочинаю, лише спроба відстрочити швидкий кінець. Бо я все більше схиляюся до переконання, що неможливо жити після того, як довідаєшся, що те все, на що спирався, було брехнею, оманною, навіть підступом, за якими причаїлася занадто пізно звідана правда, мовби змія, на яку наступаєш у точно вибраний момент, яка жалить у найслабше місце і випускає отруту, що гарантує повільне вмирання. А той, у кого життя вислизає з-під ніг, часто хапає чию-небудь руку і, як це зазвичай буває, того, хто її простягає, також тягне за собою.

У моєму випадку йшлося не про яку-небудь отруйну змію, а про той їхній різновид, який жертві щедро дозволяє самій собі обрати мить власної смерті. Протиотрути цієї оповіді про два народження одного чоловіка. Тобто останнім часом я схильний вірити, що народився двічі, вперше у Відні 1942 року і вдруге – в Сараєво половиною століття пізніше.

Ці нотатки про моє друге довге і болуче народження.

I

Блакитний зошит

1.

Моя рука важко рухається по аркуші, я вагаюся, не знаю, як все це переповісти і не пропустити жодної деталі, жодної миті, практично жодної, бодай найменшої, події, аби надати всі наявні докази того, що власне з найменших і зовні неважливих речей викувані гирки на терезах нашої долі. Досі я був умілим записувачем чужих жеребів і хитрим компілятором, «спритним оповідачем», як уперто повторювали, а от сьогодні я безпомічно стою над матеріалом власного життя, в якому переплітаються життя тих, з драми яких я виник, і тих, чії життя обернули на драму. Подекуди йдеться про одних і тих самих осіб. Тобто правда спостигла не лише мене: а та змія все ще підстерігає і підстерігатиме доти, доки існують ті, хто міг би на неї натрапити на своєму шляху. Може, було б усе ж найкраще покінчити з цим усім одразу, забрати те отруйне знання в могилу, піти без жодного слова, як я зрештою недавно й вчинив.

Я спробував відмовитися від писання. Спробував натиснути на курок. Не вдалося. Поки не вдається. Сиджу за столом і вже не можу спинити оповідь, яка прагне вилитися з мене, наче лава зі старого вулкана. Останнє, що він будь-коли ще вивергне. Тоді буде легше заглушити кратер, загаснути.

Я відчуваю свою письменницьку безпорадність перед усіма тими фактами, плин яких уже неможливо змінити, бо так, наприклад, захотілося оповідачеві. Цей гіркий матеріал опирається формуванню в роман – ремеслу, якому я давно навчився. Досить добре, щоби й інших цьому навчити – своїх вдячних підмайстрів, які не знають – а можливо, ніколи й не довідаються, – що всі ці «знання», які

вони черпають з моїх книжок, не варті й щербатої копійки. Саме так. Однак мені важко зректися своїх давніх звичок. Певно, тому й оповідь про власне життя і про те, що веде до його кінця, я не можу розпочати без ходіння околясом, без спроб усьому цьому надати впорядкованості і сенсу, організувати матеріал, наче й далі уявляю перед собою майбутніх читачів.

Те, що я пишу, може, лише спроба перенести на папір те, що похитнуло споруду мого життя, зробити неочікувані відкриття, які ввели мене у світ, зниклий зі смертю моєї мами Паули Мюллер, у заміжжі Ріхтер, якої я ніколи не знав і яка померла невдовзі після мого народження, та із самогубством мого батька Гейнріха Ріхтера. А ті фатальні знання почали проявлятися після одного *випадкового* – я вже починаю ненавидіти це слово – віденського відкриття на початку травня цього, 1992 року, яке виринуло, наче вершина льодовика, невидимий чималий уламок якого чекав мене у Сараєві і в який я врідуюся зі швидкістю п'ятдесяти років брехні. Це, здається, кожного примусило б одразу ж запастися пістолетом, що я й зробив, як тільки другого тижня липня повернувся до Відня. Той пістолет покоїться на моєму столі, якраз біля руки, якою я пишу цей текст, спокійно, наче кат, який не роздумує ні про засудженого, ні про справедливість вироку, а свою роботу виконує надійно і без зайвих питань. Можливо, й ці нотатки – спроба виправдати вихід, який мені підказує мій револьвер, і, може, я сподіваюся, що те, що я напишу, принесе мені прощення, принаймні з того боку домовини.

Так, знаю, треба було б це все одразу забрати у темну могилу, але я не вірю, що є така простора домовина для мене. Може, це і є метою писання – звільнення від важких подорожніх речей, які Харон не приймає у свого човна. А мені найближчим часом доведеться переправлятися через Стікс.

Як це все почалося? Якою була розв'язка? Хто потягнув за ті клятві ниточки? Я спостерігаю з вікна готелю,

в якому поселився після повернення із Сараєва абсолютно інкогніто. Піді мною гуде Нашмаркт¹. Якісь молоді і, на перший погляд, щасливі голоси долинають до цього номера, в якому у розпал затишшя літнього віденського надвечір'я випикується одна збурилива оповідь. Цей спокій я сприймаю з болісним дискомфортом, бо кожною думкою повертаюся в місто, яке в цю мить зникає і до якого, тепер я це знаю, я належу, попри короткий час, проведений у ньому, до якого я завжди належав, незважаючи на всі ці роки, протягом яких його існування було для мене лише звичайним географічним фактом з деякими загальновідомими історичними важливими подіями, який нічим не різниться від безлічі інших. На моєму столі розкидані світлини. Найдорожчі серцю я розвісив на стіні над столом, і достатньо лише підвести погляд, як я бачу Місто, одну будівлю поблизу вулиці Тіто, береги напіввисушеного корита ріки, в незвичну назву якої я закохаюся, розбиту черепицю і розкидані уламки скла на брукувці Башчаршії², усмішку Івора, балкон, з якого на мене осудливо дивляться очі Альми... Чи вона колись про щось здогадувалася?

Альма... Я рідко вимовляю її ім'я, але коли вимовляю, роблю це дуже тихо, щоб мене Бог, цей вигадливий крутій, остаточно не зрівняв з лицем землі... зі страху, щоб їй ще більше не нашкодити.

Хто міг знати, що мене чекає, коли я на початку квітня спакував валізи і вирішив повернутися до Відня після стількох років, проведених у Парижі? Тобі вже п'ятдесят, Ріхарде, думав я тоді, а Відень – місто якраз для такого віку. Місто, котре, як сподівався ти, запропонує тобі достатньо спокою, миру і дозвілля для «зрілої фази»,

¹ Нашмаркт – продуктовий ринок у центрі Відня (*тут і далі прим. перекладача*).

² Башчаршія – сараєвська ринкова площа з XV ст., культурний та історичний центр міста.

в яку ти входиш, як виглядає, без особливого багажу. Супокій, упорядкованість і передбачуваність, які пропонує Відень, – те, що тобі потрібно, постарілий хлопче, тому купи перший квиток і повернися потягом додому, де ще живе твоя тітка Інгрід, єдина мати, яку ти мав і яка вже давно перестала сподіватися на твоє повернення! У Відень! У місто, яке стане моїм склепом. Місто, яке не є містом смаку, міри, миру і душевного задоволення, як нам брешуть. Відень обманює своїм виглядом і своїми людьми, населений незнищеними демонами минувшини, які виходять на набережні Дунайського каналу, визирають з міських каналізаційних шахт, випадають із гнилих фасадів, із покинутих на вулиці комодів, з костюмів мертвого панства, покидають старі кав'ярні, як свідки розказаних або вготованих над скрипучими столами важких випробувань тримають дощечки, які свідчать про знищені будівлі, стерті життя, змінюють дорожні знаки на перехрестях чи просто стихнені темрявою сплять посеред зотлілих стін, доки їх не розбудить якась незграбна рука, якій вони добряче за це помстяться.

Це *мій* Відень. Склеп для Ріхарда Ріхтера, до якого він добровільно вирушив. Пастка. Помилка. Чи просто удар молотка у невідале місце.

Ні, я не прибув до Відня з великим життєвим багажем, і з вокзалу Гарє де Лєс майже ніхто мене не проводжав. Крім таксиста, звичайно. Не було ні сліз, ні махань, і я не висував голови у вікно, спостерігаючи, як зникають обриси міста, яке я так любив. Ні. Нічого з переліченого. Можу лише сказати, що коли я сідав у потяг, який мене назавжди поверне до Відня, я не надто переймався тим, що одне життя остаточно закінчилося. Мене все більше турбувала думка про повернення, про ту нову сторінку життя, причому там, де мені колись був відомий кожен закуток, а сьогодні я не знаю нікого. Мені кажуть, що мене все-таки знають по романах і якимись інших книжках і що моя світ-

лина нерідко висить у міських книгарнях. Цікаво, подумав я, розпочинається новий розділ, опертий на якихось старих підмурках, тож увійдімо в це життя, наче в будинок старого знайомця, радісно й вільно. Напевно, цей новий початок видасться кращим від закінчення довгого етапу, з яким я прощаюся, тиснучи руку чоловікові, якого вперше бачу і якому сплачую свій останній паризький рахунок.

Зараз я кисло всміхаюся, коли думаю про те, як я стою на фактично порожньому пероні, прощаюся з анонімним таксистом і заходжу до того доленосного потяга, не знаючи нічого про те, що *шоу* вже почалося, але мене ніхто не попередив, що я його зірка. Все, що цьому передувало, в цю мить мені видається пропозицією передумати, пропозицією, від якої я несвідомо відмовився, з високо піднятою головою прямуючи просто до власної загибелі. Може, я перебільшую, може, ці всі знаки зараз здаються мені чітким попередженням, може, власне зараз ці всі деталі впливають на поверхню мого розбурханого мозку і набувають якогось *вищого* сенсу. Навіть відхід моєї дружини Маріанни Бергер кілька місяців до того зараз мені виглядає зловісним, як ретельно спланований хід в одній диявольській постановці, жертвою якої я стану. На жаль, не єдиною. Напевно, я перебільшую. Кітті, як я колись її називав, мала рацію, остаточно покинувши цей давно мертвий шлюб, згасле кохання, припинене партнерство. Сьогодні я нічим їй більше не дорікаю, але знову ж таки, не маю сил підняти телефонну слухавку, хоч і переконаний, що вона щодня дивиться новини і уявляє мене мертвого на сараєвському тротуарі (ще одна жертва підлих снайперів), у місті, назву якого вона неправильно вимовляє. На жаль, я не здатен зателефонувати їй після виру, який почав до мене наближатися після її відходу і який усією своєю силою захопить мене у Відні одного травневого дня.

Все ж я звільняю її від будь-якої провини. Тепер я знаю, що моє нещастя вже давно вирішене, давно записане, а Кітті своїм відходом лише передрекла про швидке

наближення розв'язки. Має воно й свою точну дату: 06.04.1992 року. День мого від'їзду з Парижа. День, в який далеко на південному сході почалося й нещастя Міста. Сараєво, в якому я ніколи не був і в якому я знову народжуся, щоб дізнатися похмуру правду свого існування, яка мене терпляче там чекала впродовж усіх цих років. Сараєво, яке мені востаннє запропонує вуста однієї жінки, відкриє безнадію та вбивчість того кохання, і яке мені врешті вкаже лише один шлях, лише один вихід. Однак мене тішить думка, що Місто, на відміну від мене, все ж виживе, навіть якщо варвари облягатимуть його сотнями років, навіть якщо каменя на камені не зостанеться. Моя єдина надія в тому, що воно виживе разом з тими, хто для мене зараз найближчий, кого я покинув без попередження, без прощання, як боягуз чи, доречніше було б сказати, – як зрадник. На свій захист хочу сказати, що я не мав вибору.

Ні, не мав вибору.

2.

Знаки, попередження... чи вони були? Потяг все не рушає, а через поломку локомотива навіть повідомили про скасування рейсу. Але в останній момент майстри усунули проблему і поїзд рушив, наче броньований механізм із непорушним пасажиром, який поспішає до свого пекла, *nel mezzo del cammin di nostra vita...*³ зі свіжим випуском «*Le Monde*» у кишені. Пасажир, який всівся навпроти, широко розкрив таку саму газету, гортаючи її так, що я міг спокійно стежити за змістом сторінок, які він уже перечитав чи вважав недостатньо цікавими. Просто тримав газету повністю розкритою, а після прочитаних обох сторінок згортав першу сторінку і знову повністю розгортав наступну, залишаючи мені й собі перед носом дві сторінки. Я розважався, читаючи в такий спосіб газету, віддавшись його керуванню та вибору, занадто лінивий для того, щоб самому її вийняти з кишені. Однак мій супутник через деякий час спинився трохи на довше на одній сторінці, очевидно, зацікавлений виявленою там інформацією. Через хилитання потяга я ледве розібрав слова із заголовка: «...правду... клітці!» на попередній сторінці, яку він мені запропонував у цьому незвичному читацькому симбіозі і яку він перескочив, знайшовши на наступній значно цікавішу тему. Лише коли потяг заспокоївся, я прочитав увесь заголовок: «Шукаючи правди, я опинився у клітці!»; під ним була стаття про французького священика, котрий виявив, що насправді є сином батьків-євреїв, а не сільської французької сім'ї, під опікою якої його батьки залишили під час війни. Самі вони не

³ *Nel mezzo del cammin di nostra vita...* – «На півшляху свого земного світу...», перший рядок «Божественної комедії» Данте (*переклад Є. Дроб'язка*).

повернулися з табору, в який їх відправили, а нові опікуни ніколи не вважали за потрібне пояснити йому, як він опинився в їхньому домі, і виховали його як свою дитину, не приховуючи щастя, що власне *їхній* син став шанованим священиком. Це відкриття про походження, передає «*Le Monde*» слова священика, поколивало всі цінності, які він до цього мав, і спричинило стан, в якому він дійшов висновку, що існує правда, якої не варто шукати, – зрештою каже, хто може розсудити, що ті, кому він завдячує батьківською любов'ю, справді помилилися, приховуючи його справжнє походження? Чи це не врятувало його життя?! Минуле – пастка, уже узагальнено твердив той незвичайний священик і продовжив по-проповідницьки, не даймо можливості йому, тому фатальному минулому, керувати нашими життями. Не лише на особистому, але й – каже цей тепер активний член організації з міжрелігійного діалогу – на колективному рівні. Я ледь не заплескав, дочитавши статтю до кінця. Ще одна з тих класичних розповідей, якими газети повняться щодня і які ввійшли в моду останніми роками. Походження, ідентичність... ідентичність, походження – двотактний двигун сьогодення, подумав я іронічно. Мій супутник не відривався він своєї, очевидно, цікавішої, статті на звороті цієї сторінки, тому я вже почав нудитися. Мене зацікавило, що ж це мій сусід так уважно вивчає, тому я терпляче чекав, коли він гортатиме далі, сподіваючись на цікавіше читво. Замість того, щоб вийняти свою газету, я вбивав ті перші хвилини довгої подорожі, спостерігаючи за його обличчям, що враз посерйознішало. Йому було не менше шістдесят років. Доки він стурбовано хитав головою, на його чолі тріпотіло сиве пасмо. А тоді, голосно зітхнувши, нарешті перегорнув сторінку й поділився зі мною своїми газетними вістями.

Перше, що мені впало у вічі на тій сторінці, була разюча світлина з зображенням великої кількості людей, які панічно рухалися якоюсь площею. Було зрозуміло, що люди біжать чи тікають від чогось загрозливого, було також видно тіла, які лежали на землі. Йшлося про щось драматичне, якісь демонстрації та вуличні сучічки, але я не зміг одразу про-

читати, про що мова і де це все відбувається. Я й не шукав відгадки, мене це не цікавило, бо в цей момент мою увагу привернуло жіноче обличчя, яке займало щонайменше четвертину світлини і яке, внаслідок неприємної несподіванки, було обернене до джерела того очевидного нещастя. Мій супутник у цей момент різко перегорнув сторінку, зустрівшись при цьому з моїм розчарованим поглядом. Таким чином, він був вимушений звернути увагу на мою недоречну поведінку, делікатно кашлянувши. Після цього я швидко вийняв свою газету з кишені, що, очевидно, виглядало ще дивнішим, і знайшов ту світлину, а над нею – характерний для «*Le Monde*» заголовок: «В Сараєві знову смертоносні постріли!»

Йшлося про площу перед державним парламентом, якісь демонстрації і постріли з найближчого готелю. Обличчя тієї жінки спонукало мене до прочитання статті, з якої я зрозумів, що війна перетікає з однієї республіки колишньої Югославії в іншу, тема, про яку я дуже мало знав. Я, власне як і нещодавно мій супутник, глибоко зітхнув. Подумав про ту жінку, ставлячи собі якісь безглузді запитання про трагедію, в центрі якої вона опинилася, і яка до мене не має жодного стосунку, але мене це не робило менш чутливим до таких картин. Роздуми одного звичайного бездільного європейського подорожнього, який саме вирушає у якусь свою подорож і якого схвилювала погана звістка з іншого кінця континенту, така звична і буденна. Я ще раз заглянув у газету, уникаючи роздумів про нещастя світу. Справді красива жінка, зробив я врешті-решт висновок, і це було все, що мені спало на гадку, доки я розглядав, як вона з напіврозтуленим ротом дивиться кудись угору, наче намагається якнайдовше дивитися в саме обличчя зла.

«*Quel beau pays, la Yougoslavie*»⁴, – вигукнув мій супутник. – «От на що вона обернулася! Страхіття, яке страхіття. Звідки ця війна? Звідки така ненависть? *La folie des hommes*,

⁴ Яка прекрасна країна Югославія! (фр.).

mon cher monsieur!»⁵ Так, певно, так і є, відповів я на його численні запитання, *la folie des hommes*, які стріляють у якихось красивих жінок в якомусь далекому місті. Моя відповідь не дала йому достатньо приводів для продовження розмови, тому він тільки безпорадно розвів руками: «А що ми тут можемо вдіяти, дорогий мій пане!»

Нічого, дорогий мій пане.

Я згорнув газету, а тоді мене раптом охопив якийсь смуток, чи, може, я спробував уникнути подальшої розмови зі старшим паном, який, прочитавши свою пресу, уже починав нудитися. Я вискочив у коридор і рушив до бару. Знайшов вільне місце і потім у спокої знову розгорнув газету на тій же сторінці. Вирвав статтю зі світлиною тієї жінки – з протилежного боку була світлина священника і його життєва історія – вклав у внутрішню кишеню, а газету викинув у смітник. Я все ще бережу той клаптик газети серед речей, які привіз із Сараєва.

Можливо, варто було вийти на першій станції чи принаймні в Ненсі, і повернутися до Парижа першим поїздом, щоправда, після відходу Кітті я більше не знав, до кого взагалі повернутися. Отож, я був недостатньо щирим, коли сказав, що просто так покинув Париж, керований якоюсь несподіваною ностальгією і якимись нечіткими планами щодо свого віденського майбуття. Таксист, який мені побажав щасливої догори, – лише доречне унаочнення мого життєвого сальдо на цей момент, після довгого і болючого занепаду шлюбу, який змусив мене думати, що я торкнувся самого дна самотності і що з того дна я вже ніколи не виберуся, що я занадто старий, щоб мені це вдалося. О, як же я помилявся! Те, чого я торкнувся, насправді було фальшивим дном, бо до краху, тепер я це знаю, ще була велика відстань. Точка, на якій мене покинула Кітті, – це точка

⁵ Божевільні люди, дорогий мій пане! (фр.)

життя, для якого все ще залишається шанс. А на тій, на якій пишу ці рядки, – уже немає.

Мені потрібен був новий початок. Обом нам потрібен. Коли я зачинив за собою двері нашої спільної квартири, яку я великодушно вирішив лишити їй, спустився на проспект і зупинив таксі, вже все, зараз мені так здається, було вирішено. Наче мене штовхала якась невидима рука, наче я нічого більше не міг змінити.

Старша сестра моєї матері, тітка Інгрід, стурбований місяченько моєї юності, була старою жінкою майже вісімдесятилітнього віку. Я зателефонував їй з вокзалу, як тільки прибув, спричинивши їй хвилювання, від якого вона мало не втратила притомності. Вона обійняла мене у дверях нашого старого дому, довго не випускаючи мене зі своїх кощавих рук. Вона ще була в чудовій формі. Я спинився на порозі і перед тим, як його переступити, дозволив своєму нюху знову відчутти той особливий запах мого дитинства і молодості, який назавжди поселився між тих стін. Я повернувся додому, подумав я радісно. Тоді я ще не міг знати, що протягом років мого дорослішання ця квартира насправді зберігала одну небезпечну таємницю у моїй безпосередній близькості. Я наче весь цей час танцював на тонкому льоду, щоб потім, певно, обважнілий від років, остаточно провалитися під нього у льодяну воду замовчаного. Змія прокинулася. Я провалився в її лігво.

Тітку я здивував бажанням повернутися до своєї дитячої кімнати, у своє старе незручне ліжко, в якому я вперто спав перших кілька тижнів. Їй не сподобалося, що мій шлюб розпався, взагалі вона була стурбована моїм станом, але все ж таки вона була надто щасливою через моє повернення, щоб торкатися болючих тем. Вона зрозуміла, що мені потрібен спокій і великодушно мені його дала. Після стількох років ми нарешті знову були разом, і ті перші дні у Відні минали саме так, як я й хотів: тихо і спокійно. Своїм приїздом я розбурхав і її життя, але їй це, видається, не

заважало. Та й все одно вона десятиліттями чекала повернення єдиного сина, якого мала! Щоправда, побоювалася мого нового від'їзду, тому з деякою пересторогою ставилася до мого твердження про остаточне повернення, про нову сторінку життя, про новий етап письменницької кар'єри.

Однак попри наші бажання незабаром ситуація почне вислизати з-під її мого контролю, а я вчиню так, як змушений буду вчинити – поїду ще раз, щоб більше ніколи до неї не повернутися. Сподіваюся, під кінець вона зрозуміє. Сподіваюся, вона все ж не буде дуже себе картати, що через стільки років сказала правду. Вона й уявити не могла, що ще мене чекало. Сьогодні вона не знає, що мені вдалося реконструювати перебіг подій, весь важкий перебіг подій, якому я завдячую своїм існуванням, і вона не знає й ніколи не довідається, що тієї правди – якою б згубною вона не була! – було недостатньо, щоб довести мене до краю безодні, в яку я от-от зроблю крок. Вона не знає, що зі мною трапилося в Сараєві, вона не знає, як злостиво доля пожартувала з нас усіх.

У ті спекотні липневі дні Інгрід навіть не підозрювала, що я повернувся до Відня з подорожі, в яку вона мене проводжала, захиляючись сльозами і самозвинуваченнями, і що в тому оточеному місті я розплутаю свою справу. Як неперевершений детектив едіпівського стибу, сказав би я, як деякі персонажі – яка іронія! – з моїх власних романів, яким їхній письменник завжди влаштовував важкі іспити, заінтригований неймовірними ситуаціями, в котрі він їх поміщав з якоюсь особливою радістю, з яких були лише два виходи: божевілля і, звісно, смерть. Інгрід, напевно, зараз спить, доки я пишу цей текст у готельному номері на Нашмаркті, номері, наче створеному для того, щоб я написав у ньому оповідь про зруйноване життя і після того її героєві спокійно просвердлив голову.

Квітень 1992 року я запам'ятаю як один із найкращих місяців за останні кілька років свого життя, але кажуть,

що це, зазвичай, враження, яке у нас після катастроф створюється про період, який їм передував. Можливо, але зі свого боку мушу сказати, що я справді віднайшов рівновагу і якийсь химерний спокій, всупереч частим змінам погодних умов, які нам подарували і погожі дні, і льодяні дощі, холодні ранки, які свідчили, що зима ще не здається, як і ранні пообідні години, в які ми заковували рукави сорочок, щоб уперше підставити сонцю бліду шкіру. Бурхливий прихід весни поєднався з моїм спокоєм, легким читвом у перегрітій квартирі і оживленням спогадів з днів мого зростання біля тітки Інґрід. На Великдень, 19 квітня, ми відновили давно забуту традицію святкового обіду, дитячу гру розбивання писанок і тривалі й пишні обіди, такі характерні для тих днів. Я добре пригадую, що на столі лежала газета, і до того, як ми сіли їсти, я кинув погляд на першу сторінку. Це ще одна картинка, яка мені вріжеться в пам'ять, хоча тоді, того великоднього дня, я спинився на ній, може, лише на декілька секунд. Австрійські газети помістили цю світлину під статтю з назвою, виписаною великими літерами: «Розгоряється війна у Боснії», а йшлося, очевидно, про якийсь *чек-пойнт*⁶ на кордоні Боснії та Хорватії. Люди стоять у черзі на якомусь мосту, перелякані і знервовані, а кілька солдатів у маскувальних одностроях перевіряють їхні документи. Значно пізніше я дізнаюся, що Брчко лежить на півночі Боснії, і міст, який ті люди перейшли, за кілька днів після того був розбомблений і назавжди закритий. На першому плані світлини бачимо жінку років, певно, сорока, яка пильно дивиться на солдата, що взяв її документи і насуплено їх вивчає, розвівши руки й охопивши однією хлопчика років п'ятнадцяти, який також уважно вдивляється у вояка, очікуючи його рішення, а другою – молоду дівчину зі світлим кучерявим волоссям, яка відвернула погляд від камери в напрямку мети, до якої

⁶ Контрольно-пропускний пункт на кордоні (англ.).

вони прагнуть – до протилежного берега річки. Розвела руки, наче інстинктивно намагається захистити їх єдиною зброєю, яка в неї є, – тими голими руками. «Бїженці з Сараєва», писало під світлиною. Я згорнув газету і прибрав її зі столу. Тїтка саме принесла гарячий суп.

Минув Великдень, і в скорім часі я збагнув, що те пришвидшене повернення в молоді дні, в моє старе лїжко і кїмнату стало надто нудним, і що в нашій квартирі, в якій я й далі мав намір мешкати, треба зробити якїсь пертурбації. Я вирішив об'єднати дві кїмнати, розваливши стїну, яка їх розділяє, щоб облаштувати комфортну вітальню, і, як я сподївався, приміщення для майбутньої роботи. Щоправда, Інгрїд опиралася самій ідеї перебудови квартири, але врешті здалася, готова погодитися й на радикальнїші мої вимоги за умови, що втримає мене вдома. Від дня мого повернення у Відень, після понад двадцяти рокїв поневірїань, минуло трохи бїльше трьох чудових, для моїх нервїв надзвичайно цїлющих, тижнїв. Я їх з радїстю провів з Інгрїд – єдиною жїнкою, яка мене беззастережно любила і яка спокїйно зачиняла двері, коли я поринав у сон, і приносила мені снїданок вранці, наче за ці всї роки нічого не сталося, наче мені не виповнилося вже п'ятдесят рокїв і наче мені треба поспїшати у школу. Я не надто опирався. Дні я вбївав, як я вже зазначив, побїжним читанням, перїодичним нотуванням спорадичних ідей і, звичайно, довгими прогулянками. Без радїо, без телебачення, новини з великого свїту час до часу мені приносила моя дорога тїтка, і я не намагався дїзнатися бїльше від цього. Мені подобалася й повна анонїмнїсть, яку я тодї відчував, бо віденці мене, попри мою відносну лїтературну славу, все ж не впїзнавали на вулицї. Робочї обов'язки мені також не псували життя. Я уявляв, як телефон спершу дзвонить, як навіжений, десь далеко вгорі, в моєму колишньому паризькому домі, аж доки дзвїнки не почали рїдшати, оскїльки додзвонювачі були збентежені словами моєї дружини, яка

їм казала, що я більше там не мешкаю і що вона не знає, де мене зараз шукати, намагаючись бути холодно-офіційною. Я навіть певною мірою насолоджувався, уявляючи їхнє здивування і занепокоєння, яке охопило й серце Кітті, вже так давно позбавленої будь-яких новин від мене.

Чудові умови, казав я тоді сам собі, винятково сприятливі для роботи. Новий роман завжди був незвично ефективним ліком від невдалих стосунків чи шлюбу, бодай це мені було відомо, і я мав намір знову випробувати цей метод. О, як я зараз сміюся з тих книжних амбіцій, яким мені це все зараз здається безглуздим, а моя кар'єра – змарнованою... Усі ті теми, оповіді, ідеї, сотні й сотні сторінок, які я списав, упевнений, що спираюся на міцні підвалини, і які мені тепер видаються нічого не вартими, порожніми, непереконливими, тепер, коли вони врешті хаотично розлітаються на всі боки, розвіяні вітром, який мене відніс. Але в цей час, на початку травня 1992 року, навіть вітрець не відчувався. Нічого його не передікало.

Проте одного пообіддя клубок невідвратно почав розмотуватися. Для перебудови у квартирі я купив величенького молотка за низькою ціною. Варто сказати, що я купив каменярьського молота, яким обробляють мармур для надгробків. Того сонячного пообіддя я був готовий до роботи, до якої, щоправда, я не звик. Але я вперто все хотів зробити сам. Часу в мене, зрештою, було вдосталь. Я порозсував меблі і випорожнив кімнати. Особливих труднощів мені завдали старі книжкові стелажі, і я декілька годин витратив на їхнє переміщення, як і на турботу про старі, майже столітні, книги. Цей великий молоток був прекрасний, здатний повністю розбудити мертвих чи випустити демонів зі внутрішніх перегородок, щоб вони, мов кажани, розлетілися навколо нас, перед нашим здивованими поглядами. Але почнімо спочатку.

Робота просувалася без особливого спротиву, і стіна, до якої стара бібліотека була притулена, поволі зникала під

моїми ударами. Я добряче здивуюся, коли почну останній етап руйнування і коли молоток проб'є поверхню без будь-якого опору, щоби врешті замість якоїсь цегли вдаритися об щось металеве посередині стіни. Я присунувся ближче до того незвичного заглиблення у стіні і почав відривати залишки шпалер і штукатурки. Порозганявши пилюку, я скоро помітив щось на кшталт металевої скриньки, яку від нас упродовж усіх тих років боронили полиці бібліотеки, дебели томи застарілих енциклопедій і, нарешті, кілька шарів шпалер. «Дідько, що це?» – запитав я голосно. Першої миті я зрадів як дитина таємничому відкриттю у власній квартирі. Моїм очам відкрився маленький сейф із кодом!

На своє лихо, я швидко виявлю його вміст, який, на кшталт бомби з годинниковим механізмом, рознесе підвалини моєї власної історії, такої, якою я її досі знав, рознесе так сильно, що, після того, як мене скують виявлені факти, а мій розум відбере те, про що я дізнаюся, я розсиплюся на тисячі шматків.

Безповоротно.

3.

Я не був знайомий з Паулою Ріхтер, мою матір'ю. Про неї я не знав нічого поза спогадами тітки Інгрід про власну сестру. Вона померла невдовзі після пологів від «ускладнень», як казала Інгрід, на двадцять четвертому році життя. У мене не було приводів підозрювати її в тому, що вона щось приховує. Насправді, вона ніколи не брехала, а – тепер, через п'ятдесят років, зрозуміло! – лише замовчувала те, що, як вона думала, мені не потрібно знати. Помилка! Бо такі таємниці, наче вино, яке зберігається у темних та вологих льохах, у запорошених пляшках серед густого павутиння, добре витримані – дорожче коштують, смак мають повніший, багатший і, звісно, значно вбивчіший для незвичного піднебіння.

Світлина моєї мами завжди висіла в моїй кімнаті, і я міг ночами обіймати ту світлину незнайомої жінки, плачучи, як діти плачуть від самотності та нерозуміння. Для мене вона назавжди залишилася людиною з тієї фотокартки і майже нічого більше. Тінь, яка мене народила, про яку я насправді й не знав що думати та як її любити, ані як за нею сумувати. Як дивно було ходити кожного місяця на її могилу! Паула Ріхтер, у дівочтві Мюллер, померла, як я вже згадав, через кілька днів після мого народження, в той час як мій батько Гейнріх був десь на східному фронті, де, очевидно, було пекельно холодно того січня 1942 року. І це все, що я міг сказати про свою матір за всі свої п'ятдесят років життя. Однак вона не покинула цього світу, не залишивши нічого після себе. Повідомлення Паули, хоч і було адресоване не мені, насправді, чекало саме мене, півстоліття сховане між перегородинками, в металевій скриньці, між блакитних обкладинок

зошита, на сторінках, яких я ніколи не повинен був прочитати.

З Гейнріхом Ріхтером, моїм батьком, я познайомився лише коли він повернувся з війни пізнім літом 1945 року. Мені тоді було тільки три роки, тому я не можу довіряти власній пам'яті. Зрештою, вже на четвертому році мого життя Гейнріх Ріхтер лежав у могилі, в яку його спровадила його власна рука. Мої спогади про нього перемішані з тітчаними оповідями і на диво невеличкою кількістю світлин. Але одне напевно. Перед нашими дверми він з'явився як виснажений привид. Йому ще не було й тридцяти, а виглядав він дуже старим, тиха істота, в якій трусяться руки, яка рідко виходить з дому, яка безперестанку курить і не здатна розпочати нове життя. Так, це був чоловік, який, за словами Інгрід, був моїм батьком. Чи то його кінець пришвидшило каєття, відчуття провини через смерть матері, чи через те, що він вчинив, як я інколи думаю тепер, коли всі фрагменти тієї похмурої картинки у мене перед очима, і я не можу відвести він неї погляду, наче від води, в якій я збираюся втопитися?

Восени 1945 року Гейнріх повісився. Його знайшла тітка і поховала як чоловіка її сестри, як батька її небожа і прийомного сина, але все ж не біля Паули, яка спочивала у родинному склепі Мюллерів. Перед його могилою я теж не знав що відчувати, і що менш регулярно ми відвідували це місце, то рідше я собі ставив це питання.

Так я в неповних чотири роки залишився без батьків, лише частково знаючи історію їхньої смерті. Коли я пишу цей звіт про родинну трагедію, яка, наслідуючи між життєвий шлях, розтягнеться на п'ятдесят років і з якою, на що я сподіваюся, я своєю смертю нарешті покінчу, мені відомо все значно краще, ніж тим, хто в ній постраждав. Тепер, коли я зібрав документи і свідчення, я можу реконструювати течію і рукави нашої біди. Її русло всохне за допомогою пістолета, якого я тримаю то в шухляді, то на столі, то на сторінках цього рукопису, щоб їх не відніс протяг, – терплячого і абсолютного переконаного, що текст незабаром

добіжить свого кінця і він поставить у ньому останню не-заперечну крапку.

Я вийняв скриньку з-поміж стінних перегородок. Зразу спробував її відчинити, але не вдавалося, що лише підігрівало мою уяву і запал. Здавалося, що виготовлена вона досить давно, однак була надзвичайно міцна, а маленький кодовий замок передбачав надто багато комбінацій. Яке походження цього сейфа? Кому він належав? Колишнім мешканцям? Що там усередині – золото чи нічого не варті гроші Монархії? Мене переповнювали дитинячі думки. Я тільки почав звичайні ремонтні роботи і вже переживав пригоду у власному домі. За якусь хвилину я вибіг на вулицю купити пристрій для різання металу. Я був у захваті, принісши додому маску і всю техніку, – можна братися до роботи! На щастя, Інgrid я відправив на цілоденний променад, я був сам і абсолютно вільно міг віддатися грі. Її краї легко піддавалися завдячуючи, певно, моїй рішучості чимшвидше дізнатися про вміст скриньки. Коли мені вдалося відірвати задню стінку, крізь дим я зміг розгледіти лише якийсь блакитнуватий предмет. Я засунув руку в понівечену шкатулку. Шкода, що, розрізаючи метал, я не підпалив блакитного зошита, який з неї вийму.

Я обережно просунув пальці і через понад п'ятдесят років видобув на білий світ блакитного зошита. Прочитавши кілька перших рядків, мені стало зрозуміло, що я тримаю в руках записи Паули, щось на кшталт ненадісланого листа, датованого періодом, який передував моєму народженню. Я був заскочений таким щонайменше незвичним відкриттям. У скриньці більше нічого не було. Я сидів на підлозі з тим блакитним зошитом у руках, не вірячи своїм очам. Я встав, взяв зошита й вийшов із запилюженої кімнати. Вимив руки і вмився. Відкладав мить читання. Перед тим, як сісти за обідній стіл, я замкнув двері квартири, щоб Інgrid мене не застала за читанням зошита, про існування якого вона, найімовірніше, навіть не здогадувалася. Зі своєї дитячої кімнати я взяв материну світлину. Ті очі, які до мене не промовляли

впродовж усього мого дитинства, зараз лагідно дивилися на мене, зараз німо мені дозволяли все самому дізнатися.

Блакитний зошит лежав переді мною, як цінна річ з минулого, якої ще нічії очі не завважили, як якийсь врешті віднайдений рукопис неоціненної ваги, як текст, який дочекався свого першого читача, а насправді, свого справжнього адресата, якому він несе дуже важливе послання, хоча йому, повторюю, спершу не призначався. Я уважно дивився на того зошита з початку сорокових років. Це звичайний блакитний зошит, придбаний з якоюсь зовсім іншою метою (може, для конспектування лекцій в університеті, які моя мати відвідувала, коли ще була молодою студенткою Мюллер?), а тоді в один момент, один безумовно важкий момент, став пристанищем для свого власника, можливо, єдиним дахом, під яким він міг сховатися у дні, які описує і які його своїм тягарем остаточно зламають. Я відчував той загрозливий зміст, торкаючись кінчиками пальців обкладинки блакитного зошита, і захоплення неочікуваним відкриттям відступило перед неприємними передчуттями. Пучками я проводив по його гладкій поверхні, обережно, наче гладжу колючку, яку зберегли через її цінність і яку довго приховували між обкладинками, щоб вона нікого не ушкодила. Уже кілька перших речень підтвердять слушність того передчуття. А коли я прочитаю останні слова (...*Твоя Паула*), знатиму, що мушу зайнятися реконструюванням згаданих подій, озброєний тільки обмеженими відомостями всього лиш одного учасника цієї драми, відомостями, які моя мама у листі переповідає якомусь незнайомому чоловікові. Коли я розкриваю обкладинку, картон скрипить, а сторінки зіплені від негортання.

Мені потрібні були сили, щоби почати читати материні слова. Сам факт, що вона написала листа в зошиті, що ніколи не вирвала і не надіслала тих сторінок, був уже достатнім, щоб мене налякати. Лист – це жанр, який не пропонує непро-

ханому читачеві ключа до його повного розшифрування. Автор не мусить його пояснювати, достатньо лише активувати унікальний код, який у них з адресатом спільний. Тому людина, яка пише листа, інколи через страх, що зміст потрапить у чужі руки, додатково шифрує листа незрозумілими натяками, порівняннями, ініціалами чи незбагненними покликаннями. Тож зміст листа зумовлений становищем його автора, читачем, якому його адресовано й нарешті можливістю, яку не варто відкидати, що хтось небажаний увірветься в цей інтимний простір. Для чужинця – це часто записи, які з легкістю можуть наштовхнути на хибні висновки, бо те, що адресант в цей момент вважав за необхідне передати іншій стороні, чужинець не може усунути, не висловивши, викресливши чи пропустивши його. Можливо, це вдалося би застосувати до більшості листів, але без винятків це стосується тих, якими обмінюються коханці. Лист моєї матері з кінця 1941 року до того незнайомого чоловіка був не іншим.

Я поволі гортав зошита, обережно розділяючи сторінки, до того, як взятися до його читання. Я тремтів, як перед Святим Письмом, бо за датою, за запитальними та окличними знаками, які виділялися на кожній сторінці, і, нарешті, за тією скринькою, в якій він був замкнений, я міг чітко зрозуміти, що цей лист пов'язаний з якимось нещастям, яке визначило моє існування. Насправді, я ще перед читанням відчув, як земля втікає з-під моїх ніг. Бо той, хто бере до рук зошита і починає за драматичних воєнних і, безперечно, приватних обставин (за місяць до пологів!) писати тому, хто, судячи з усього, далеко, а потім ненадісланого листа замикати під кодом та ховати в потаємному місці за домашньою бібліотекою, той хтось через якийсь для нього несприятливий перебіг подій був приречений на самотність, з якої відчайдушно намагався відіслати якесь важливе послання. Кому важливого.

Прочитавши перших кілька речень маминого листа, я відсахнувся, мов ошпарений. Якоїсь миті я відчув страшний (екзистенційний, якщо так можна сказати) страх, читаючи її

записи, тоді ще не зовсім зрозумілі, що в мене й руки почали тремтіти. Однак я повернувся до тексту і що довше читав, то більше підтверджувалися мої передчуття. Мати цей зошит на власному столі, могли читати його текст – це щось на взір зазираання у Божі архіви, де записано, як все насправді було і як буде, де чиста правда, викладена чорним по білому, і нема будь-якої можливості захиститися від неї, нема якої-небудь навіть найменшої спасенної брехні, яка б могла надати прихисток. Я читав про події, яким я завдячую своїм народженням, про неспростовні факти, які мама вирішила від мене приховати, не залишивши мені ні рядка. Водночас вона приготувала ці матеріали для якогось архіву Всевишнього, щоб її смерть не стерла її з лиця землі, щоб одного дня їх хтось витягнув на світло Боже. Замість того, щоб це все спалити, знищити чи подерти – можливо все-таки не те останнє, бо хтозна, який би вітер знову міг поскладати клаптики сторінок докупи, – і так усіх нас захистити, вона свого щоденника замкнула у скриньці, наче всередині залишає маленький вибуховий пристрій для майбутніх часів, скриньці, яку, як із кожним сейфом це зрештою й буває, одного дня відчинять, лист потрапить до рук небажаної особи, і мамине бачення історії, за реконструювання якої я на шкоду собі болісно взявся того пообіддя, буде пояснене її власними словами.

Пишучи зараз про самі початки тих подій, головним героєм яких буду я, майже через три місяці після того фатального відкриття я питаю себе, чи не роблю я те саме, що й моя мама, ведучи свої останні і марні записи про смерть. Кому я їх адресую, чому не спинюся, не спалю вже написане, не замовкну назавжди і не придушу отруйної змії? Яке майбутнє я приготував цій писанині? Для чого це все, коли достатньо просто натиснути на курок? Інколи я думаю, що пишу через страх перед тим кінцем, в якому мене чекає мій вірний пістоль, спокійний, бо знає, що те, що я маю сказати, одного разу вичерпається. Людське горе безмежне, погодьмося, але текст, з якого його можна скласти, все ж має обмежену кількість сторінок.

Зробивши кілька пауз на початку, решту маминого листа до певного Якоба Шнейдера я прочитав одним духом. Я встав з-за столу, на якому zostався лежати її зошит. Несподівано теплий весняний день добігав кінця. Сонце заходило, лишаючи по собі оранжеві, червоні та, нарешті, фіолетові сліди. Спокій надвечір'я опускався на віденські вулиці. Можливо, саме так було і того далекого червня 1941 року, коли мати дізналася про свою вагітність. Усе-таки було тепліше у Пратері того дня, того вирішального дня, про який вона пише у своєму листі. Я уявляю їхні обличчя, залиті сонцем алеї, незбагненну тишу, посеред якої двоє людей провадять важливу інтимну розмову, в яку неминуче вплітаються відгомони актуальних для них новин: німецькі війська в Радянському Союзі!

Я прочитав листа, який не призначався мені, і споруда моєї біографії захиталася, наче насправді ніколи й не мала підмурків, наче завдяки дивним чарам (термін придатності яких остаточно збіг) стояла на порожнечі, повітрі, брехні. Тоді я спробував повторити те, що про себе знав, сидючи на підлозі квартири, в якій народився, здійснити інвентаризацію власної історії, власного «я», спертися лише на перевірені дані або на ті, які, як мене запевняли, перевірені, і тоді, таким чином озброєному, повернутися до листа. Він і досі очікував мене на столі, на початку того старого блакитного зошита, в якому однієї ночі, за кілька тижнів до мого народження, мати написала листа чоловікові, про якого я тоді вперше почув, згорнула зошита, можливо, сподіваючись, що він до неї повернеться, і одного разу вона надішле листа, коли матиме адресу, на яку його взагалі могла би послати, але не встигла цього зробити, бо незабаром я народився і бо вона потім померла.

Усе ж я знаю, що історія мого життя існує, навіть не така погана і зовсім некогерентна⁷, і вона стверджує, що

⁷ Некогерентний – сповнений протиріч, непослідовний.

я народився в січні 1942 року від матері Паули та батька Гейнріха Ріхтера. Охрещений Ріхардом Ріхтером. Крапка. Мої батьки побралися у липні 1941 року. Незадовго до весілля мій батько вже був вояком Вермахту, і, як і безліч інших чоловіків його віку, незабаром опинився у новій хвилі походу на Росію. Моя мати померла через кілька днів після пологів, а батько в цей час був уже десь далеко на Сході. Нічого дивного. Трапляється. Після війни батько повернувся по свого сина. Завдяки службі у нього не виникло серйозних політичних проблем, а факт, на якому тітка інколи з гордістю наголошувала, що начебто він разом з матір'ю був членом свого роду антинацистської організації, яка діяла в тісних гуртках, починаючи з часу Аншлюсу і аж до 1941 року, і очільницею якої була саме вона, тітка Інгрід, міг йому лише полегшити життя та інтеграцію в нову повоєнну громаду нашої країни, «першої жертви нацизму» зрештою. Однак він не витримав. І от я уже в чотири роки залишився сиротою, що, знову ж таки, геть не дивно для мого покоління. Мене виховала Інгрід Мюллер, даючи мені завжди одні й ті самі відповіді, які були моєю правдою. Абсолютно достатньою для зміцнення ської-такої особистісної та надособистісної ідентичності. І от раптом я сиджу на підлозі і чекаю тітчиного повернення додому, бо знаю, що вона не казала мені правди чи принаймні всієї правди, і бо мамин лист вимагає якихось пояснень, яких вона мені ніколи не мала наміру надати. Та от настав день для сплати рахунків. На столі лежить «щось», видобуте із зотлілої стіни, і на своїх запорошених сторінках приховує отруйну субстанцію, яка над усім ставить звивистий і лиховісний знак запитання, а моє життя повільно і невідворотно стирає на порох, який жодна сила вже не зможе з'єднати.

Я відчував, що не можу так більше. Треба все це покинути, подумав я якоїсь миті. Мені, такому нестямному, спало на гадку спалити зошита, а прочитане заштовхати глибоко у свідомість, щоб воно розчинилося там, у моїй накопиченій гіркоті. Можливо, так було б краще. Я сподівався,

що таким чином зупиню питання, які намножилися в моїй голові і які примусили мене поглянути на себе у дзеркало і запитати себе, звідки походить ця людина, що переді мною, обличчя якої мені таке знайоме, дводенна щетина якої, очі, рот і щоки, як, власне, і зморшки і багатенько сивини у волоссі свідчать про те, що справді йдеться про мое власне обличчя. Абсолютно безперечно було б краще, якби я міг забути, якби міг повернути час назад, знищити шляхи, які ведуть до тих тільки-но з'ясованих фактів у моєму розбурханому мозку, який вже не знає, що й думати, відколи та ворожа інформація врзалася в нього, сіючи паніку і руйнуючи систему, яку вже нічим боронити.

Якби я тільки міг... Замість того я повертаюся за стіл, щоб ще раз заглибитися в листа, щоби бодай вхопитися за нього, щоб моя власна мати і її слова були мені провідниками у місії, якої вже ніщо не може скасувати.

4.

Коханий Якобе,

чи доречніше було би сказати Андреасе, як ми тебе називали, як ми тебе й далі називаємо. Але звернуся таки до тебе твоїм справжнім іменем, іменем, яке ти мені довірив як найбільшу таємницю, іменем, яке сьогодні небезпечно, особливо для тих, хто його носить. Бо сьогодні, як ти й сам казав, комбінації імен та прізвищ смертоносні, і тому я пишу тобі цього листа серед ночі, в замкненій кімнаті з засунутими шторами, доки всі, сподіваюся, сплять, і не знаю, чи ти його колись прочитаєш... якщо ти взагалі ще живий. Та думка гнітить мене, і щоб її відігнати, я й далі вперто пишу цього листа без адреси. Пишу його, наче пишу власний щоденник, бо мушу комусь звіритися, бо хочу сказати те, що залишилося невисловленим, хоч я і не маю надії, що ти якогось дня його отримаєш.

Не можу нікому звіритися, крім тебе, любий, але й це лише якась запізніла розмова з тінями. Бо на що я можу сподіватися? Мушу продовжити, все ж мушу написати те все, що не встигла тобі сказати, коли мусила, чим не могла з тобою поділитися до того, як сталося те, що сталося, до того, як нас розлучили, до того, як тебе заарештували. Від тебе вже кілька місяців жодної звістки, жодного слова, нічого, а дитина в мені росте, мій Якобе, і невдовзі народиться.

Наближається Різдво 1941 року. Який жахливий рік! Третій Рейх нещодавно оголосив Америці війну. Просто прекрасно! Той клятий рік подарував і відібрав тебе у мене, але все-таки щось залишив на наступний, який наближається, – цю дитину в мені, серцебиття якої я слухаю і рухи якої

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.